

Menneskemøde som grundsten i det sociale liv

Af Troels Ussing.
Pensioneret lærer fra Steinerskolen i Vejle. Tidligere formand for Antroposofisk Selskab Danmark. Aktiv i Sanduko i Kenya

Verden i dag
Globale kriser formørker tilværelsen. Mennesker søger løsninger eller beskytter sig gennem fortrængning og glemsel. Udfordringerne er omfattende: klimaforandringer, biologisk manipulation, fødevarekriser, konflikter og frygt for konsekvenserne af kunstig intelligens etc. etc.
Den konstante strøm af negative nyheder dræner vores mentale energi. Resultatet kan blive apati eller eskapisme frem for det overskud, som situationen kalder på.
Samtidig opstår der lokale initiativer over hele verden, blandt andet inden for regenerativt landbrug, cirkulær økonomi og alternative energifællesskaber m.m.
De søger positive og realistiske visioner for en bedre fremtid — og måder at overvinde frygten på.
Vi befinder os i en skrøbelig balance mellem frygt og håb.

Der er en udbredt forståelse af, at vi har brug for ny tænkning og en dybere indsigt i, hvordan mennesker samarbejder. Det kræver både nye idéer og nye former for social adfærd.

Det uundgåelige spørgsmål
Findes der en grundlæggende problematik under alt dette, som virker uden at træde tydeligt frem i bevidstheden?
Kan den tænkning, der har skabt problemerne, også løse dem?
Må vi begynde at forstå tænkning som noget levende, der udspringer af menneskets væsen — og ikke kun som logisk forstandstænkning, hvor AI allerede er blevet en magtfuld og stærk konkurrent? Spørgsmålet er, om tænkning principielt er det samme som algoritmer, eller om der findes en anden form for tænkning, som virker på en grundlæggende anderledes måde.
Virtuel og digital kontakt mellem mennesker udfordrer ligeledes til en ny bevidsthed om kvaliteterne i menneskemøder. Vi må måske forstå menneskemødet som en kraftkilde, hvor noget levende virker mellem mennesker — ikke blot som udveksling af tankeindhold og information. Kan skærme og onlinemøder føre os til et virkeligt møde med hinanden? Og kan vi blive mere bevidste om de kræfter, der virker, når mennesker mødes ansigt til ansigt?

Refleksioner over menneske-mødet i hverdagen
Fra hverdagen ved vi, hvor meget det betyder at blive "set" af et andet menneske. Det kan ske i et flygtigt blik eller i en dyb samtale om livets store spørgsmål.
Menneskelig kontakt og forbindelse har uvurderlig betydning. Når vi virkelig mødes og opfatter hinanden, åbner der sig muligheder for, at både små og store ting kan finde sted.

Kontaktens betydning
Menneskelig kontakt er en grundsten i det sociale liv. Når vi ikke »ser« hinanden, bliver samværet vanskeligt — og undertiden umuligt.
Nogle gange handler kontakt om at formidle information, for eksempel oplysninger, meddelelser, undervisning eller instruktioner. I sådanne situationer oplever vi ofte selve informationen som det vigtigste, mens det personlige møde træder i baggrunden.
Andre gange handler kontakt ganske enkelt om at skabe forbindelse: at spørge om råd, bede om hjælp eller blot tale sammen. Her er informationen ikke det afgørende. Det er derimod nærværet og oplevelsen af, at vi »ser« hinanden.
Kontakt mellem mennesker er derfor meget mere end enkel kommunikation. Vi ønsker også at opleve og mærke hinandens tilstedeværelse — undertiden blot ved at være i samme rum. At være sammen.

Menneskeligt nærvær i en digital tid
Det almindelige menneskelige fællesskab synes langsomt at sive bort. Samtidig vokser ensomheden, selv om udbuddet af virtuelle og digitale kontaktmuligheder er enormt. Fysisk kontakt bliver vanskeligere og til tider omkostningsfyldt. Og nye spørgsmål rejser sig - F.eks.:
- Kan robotter yde omsorg for ældre?
- Kan unge få nære, virkelige venskaber gennem so-

ciale medier?
• Kan en AI-styret agent blive en partner i hverdagen?
Der er bred enighed om, at robotter, sociale medier og AI-agenter kan støtte mennesker i mange sammenhænge, men ikke erstatte de særligt menneskelige kvaliteter.
Der er fortsat brug for nærvær, opmærksomhed og empati — og for evnen til at »se« hinanden og skabe ægte menneskelige møder.

De kvaliteter, vi må vække
Hvilke kvaliteter må vi vågne op til? Den klassiske videnskab kan iagttage menneskelig opmærksomhed i mødet mellem mennesker og beskrive dens virkninger. Men den kan ikke fuldt ud forklare det åndelige aspekt, der træder frem, når mennesker mødes og virkelig »ser« hinanden. **Og kan disse kvaliteter i det sociale liv overleve uden at blive forstået på et dybere plan?**
Her kan åndsvidenskaben komme til hjælp.
Nedenfor følger en kort sammenfatning af Rudolf Steiners beskrivelser af, hvad der sker, når mennesker træder i forbindelse med hinanden. Han fremstiller, at en del af mødet er en ubevidst, oversanselig proces.

Kræfterne i menneskelig interaktion
Mennesket rummer både sociale og antisociale drifter. Derfor må vi spørge: Hvordan kommer disse kræfter til udtryk i den menneskelige interaktion?
Mødet mellem mennesker er komplekst og varierer efter omstændighederne. Ser vi radikalt på det fælles i ethvert møde — ikke kun på det, sanserne umiddelbart registrerer — viser det sig, at en bestemt kraft virker fra menneske til menneske.
Vi kan derfor ikke forholde os helt ligegyldigt til hinanden, heller ikke i tanker og følelser, eller når vi er fysisk adskilt. Når vi tager ansvar for et andet menneske eller søger at kommunikere, træder denne kraft i virksomt forhold mellem os. Den ligger til grund for det sociale liv og danner, gennem sine mange forgreninger og sammenvævninger, menneskers sociale struktur.

Den latente tendens i mødet
Fænomenet træder tydeligst frem i den direkte kontakt mellem to mennesker. Ifølge denne forståelse virker der en **kraft** mellem mennesker, som skaber en dobbelt bevægelse:
• **At »sove ind«:** Vi mister for en stund noget af bevidstheden om os selv og åbner os socialt for den anden
• **At »vågne op«:** Vi vender tilbage til os selv og bliver mere selvstændige gennem den antisociale drift
• **Pendulbevægelsen:** Skiftet mellem de to tendenser sker med stor hastighed og gennemtrænger det sociale liv.

Når noget nyt kan opstå i mødet
Det er afgørende, at mødet med et andet menneske ikke kun vækker:
• sympati eller antipati
• kærlighed eller had til bestemte sider af personen

Vi har et potentiale til at udvikle evnen til at danne et billede af det andet menneske, et billede der er frit for både kærlighed og had — at lade den anden **genopstå åndeligt** i os, sådan som vedkommende er. Når vi »sover ind« i mødet, gør den sociale drift det muligt at tage den anden ind. Når vi »vågner op«, genfinder vi vores selvstændighed gennem den antisociale drift.

En evne, der må dyrkes
Evnen til at lade det andet menneske opstå i os må vækkes og udvikles gradvist. Vi går oftest forbi hinanden, uden at ønsket om virkelig at lade den anden leve videre i vores indre bliver vakt. Derfor må denne evne dyrkes bevidst — både i børneopdragelsen og gennem en målrettet udvikling af forestillingsevnen.

Tilbageskuen som øvelse hos Rudolf Steiner
Rudolf Steiner giver mange øvelser til at vække social kunnen. Her en meget enkel og virksom øvelse.
”Forestillingsevnen kan styrkes, når vi ikke nøjes med livets umiddelbare sanseindtryk, men i **stilhed** ser tilbage og lader tidligere møder og relationer træde frem for vores sjæl. Derved bliver vi bedre i stand til at møde mennesker i nutiden med indlevelse og fantasi. På den måde sætter vi en bevidst social impuls op imod den antisociale drift, som ellers ubevidst udvikler sig stadig stærkere.”

Tidens store spørgsmål
Rudolf Steiner og åndsvidenskaben giver ikke enkle opskrifter på, hvordan vi løser de store kriser, men leder opmærksomheden hen mod de åndelige sider af mennesket.
Det afgørende spørgsmål er, om vi kan nå frem til en dybere forståelse af den sociale virkelighed uden også at forstå de åndelige sider af menneskets væsen — og dermed udvikle evnen til **”at kunne lade den anden opstå i mig”.**
En vigtig nøgle til at møde og løse tidens kriser er menneskets evne til at opfatte og forstå andre på et dybere plan. En atmosfære af gensidig forståelse er en

forudsætning for at håndtere omfattende sociale problemer og er nødvendig for at skabe fora til samarbejde om udvikling. Empati samt sociale kompetencer er de vigtigste nøgler for fremskridt og udvikling.
Rudolf Steiners forskning i mennesket kan i den sammenhæng bidrage til bæredygtige løsninger på både store og små kriser.

Konklusion
Kunstig intelligens - AI - er en stærk koncentration og afspejling af menneskets forstand. Netop derfor må logisk forstandstænkning udfordres og suppleres af nye former for tænkning.
Menneskelig kontakt gennem skærme og sociale platforme skaber tiltrækkende illusioner, men udgør kun en reduceret udgave af det fysiske menneskemøde, fordi de ikke rummer alle de livgivende kvaliteter, der opstår, når mennesker er til stede sammen.
Kunstig intelligens og virtuelle møder er relevante og effektive redskaber. Men hvis de svækker menneskets mulighed for at udvikle nye, livgivende egenskaber, risikerer de at føre menneskeheden længere ind i mørke og fremmedgørelse.
• **Omsorg:** Robotter kan støtte plejen af ældre, men ikke erstatte menneskeligt nærvær
• **Venskab:** Sociale medier kan skabe kontakt, men nære relationer kræver mere end digital udveksling
• **AI i hverdagen:** En AI-agent kan være en nyttig partner, der kan løse mange opgaver. Men en "umenneskelig" partner.
Brugen kræver bevidsthed om, hvad de nye teknologier gør ved vores relationer og dømmekraft.
Følger vi ved fascinationen over de nye teknologiers muligheder en vej mod svækkelse af mennesket? Eller vækker de nye teknologier til bevidsthed om det at være et menneske?

Kilder vedr. Menneskemøder - Rudolf Steiner:
GA 293 Almen Menneskekundskab 29.8.1919
GA 186 Den sociale grundfordring 12.12.1918
GA 191 Social Forståelse 19.10.1919
GA 4 Frihedens Filosofi 1. tillæg